

2

3

Obr. 2. *Krásná Lípa, mauzoleum rodiny Dittrich, Carl Raschdorff, 1888–1889. Pohled na severní část krypty s mužíčnou výzdobou A. Frinda. Foto: Martin Hemelík, 2016.*

Obr. 3. *Krásná Lípa, mauzoleum rodiny Dittrich, interiér, detail anděla s přesýpacími hodinami. Foto: Martin Hemelík, 2016.*

ní sv. Jana zdobena motivem hvězdné oblohy se symboly čtyř evangelistů a obklopuje mramorový latinský kříž. Výzdoba je dále doplněna motivy motýlů, či spíše nočních můr, symbolizujících smrt, a kruhovými ornamenty.

Jako materiál mozaiky byly použity skleněné tessery převážně zlatých odstínů o velikosti cca 1 × 1 cm, přičemž Au fólie má na dvacet odlišných tónů a povrchových struktur.³ Skladba probíhala pravděpodobně nepřímou metodou vysazování na provizorní přenášecí médium. Ve zlatém pozadí jde o lineární andamento – opus musivum, lokálně opus incertum. Dalšími užitymi barvami opakních sklosmaltů jsou odstíny modré, bílé, hnědé a šedé.

Architektonické prvky jsou děleny bordurou v hnědých odstínech, vytvořenou třemi až čtyřmi řadami podélných tesser.

Navzdory své velkoleposti a unikátnosti je hrobka včetně mozaiky v havarijním stavu a nezadržitelně chátrá. Na stěnách a v klenbě se dochovalo pouze cca 40 % výzdoby, z níž většina není fixována k původnímu podkladu. Povrch mozaikové výzdoby je silně znečištěn zatékající vodou, výluhy z podkladových malt, korozi kovových prvků či prachovými depozity. Dalšími ničivými faktory jsou vandalismus a mechanické poškození, ke kterým v minulosti docházelo. Nyní je hrobka veřejnosti nepřístupná a probíhají plány na rekonstrukci památky.

Magdalena KRACÍK ŠTORKÁNOVÁ;
Vladislava HOLZAPFELOVÁ

■ Poznámky

3 Soudě dle použití Au fólie je dalším možným realizátorem firma Neuhauser Innsbruck.

Mezioborový průzkum kombinované mozaiky Ptačí rodina od Ludmily Jandové

Ludmila Jandová (1938–2008) je známa především jako grafička. V jejím díle však najdeme i celou řadu mozaikových děl. Základní školení v oboru získala v železnobrodské sklářské škole, kde studovala mozaikářskou specializaci. Později pokračovala ve studiu na AVU u Vladimíra Silovského a Vojtěcha Tittelbacha.¹ Od roku 1965 až do smrti pracovala v ateliéru ve svém rodném Osíku u Litomyšle, kde na počest umělkyně vznikla soukromá White gallery.² Součástí jejího výtvarného odkazu je též sbírka návrhů na mozaiková díla.³

Tvorba Ludmily Jandové se z dobové produkce mozaik 60.–80. let 20. století vymyká především tím, že autorka, na rozdíl od většiny tehdejších tvůrců mozaik, své návrhy zhotovovala sama, bez pomoci mozaikářských dílen Ústředí uměleckých řemesel nebo n. p. Železnobrodské sklo. To bylo na jedné straně nutně osvobozující, protože měla autorský dohled nad výsledným dílem, na druhou stranu ovšem limitující ve směru používaných materiálů. Sklovinu pro štípanou mozaiku nebylo možné v socialistickém Československu vůbec volně zakoupit. Vyráběly si ji hutě Ústředí uměleckých řemesel (ÚÚŘ) pro své vlastní zakázky a nebylo umožněno ji přeprodávat. Ludmila Jandová tak v 60. letech 20. století musela pracovat z běžnějších materiálů, jako jsou cihly nebo kameny.

Autorčina první monumentální mozaiková kompozice vznikla v roce 1966 pro základní školu v Křenově u Moravské Třebové. Tři drobnější oddělené mozaikové prvky dohromady tvoří obraz *Hnízdo* (obr. 1). Mozaika je zkombinována z úlomků cihel, opuky, barevných žul a čediče. Z obdobných materiálů a na podobné téma vznikl o tři roky později panel *Ptačí rodina* pro sou-

■ Poznámky

- 1** Zbyšek Malý (ed.), *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–1999 IV*, CH–J, Ostrava 1999, s. 146–147. – Anděla Horová (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*, sv. 3, *Dodatky*, Praha 2006, s. 321–322. Jan Kapusta, *Ludmila Jandová. Hlubotisky* (kat.), Náchod 2005, s. 26–27. Životopisné heslo Ludmily Jandové bylo s ohledem na její monumentální tvorbu publikováno v: Michaela Kněží Knížová – Zuzana Křenková – Vladislava Říhová et al., *Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR – odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození* (FCHT VŠCHT Praha), Praha 2015, dostupné online na http://mozaika.vscht.cz/data/autor_jandova_ludmila.html, vyhledáno 22. 1. 2017.
- 2** Viz <http://www.whitegallery.cz/>, vyhledáno 22. 1. 2017.
- 3** Za zprostředkování návrhů děkujeme synovi autorky Martinu Jandovi a studentce Fakulty restaurování Univerzity Pardubice Janě Nádvorníkové.

1

2

Obr. 1. Mozaika *Hnízdo pro balu základní školy v Křenově*, č. p. 141, 1966. Foto: Vladislava Říhová, 2015.

Obr. 2. Mozaika ze soukromého domu Jandových v Osíku u Litomyšle, nedatováno. Foto: Jana Nádvorníková, 2016.

Obr. 3. Historická fotografie z prvního osazování mozaiky Ptačí rodina na západní fasádu činžovního domu v roce 1969. Foto: Archiv vlastníka mozaiky.

Obr. 4. Historická fotografie dokládající původní umístění mozaiky Ptačí rodina na západním průčelí domu na přelomu 60. a 70. let 20. století. Foto: Archiv vlastníka mozaiky.

kromě dům v Litomyšli (viz níže). Nedatovaná je ještě další příbuzná mozaika zachovaná v pozůstalosti Ludmily Jandové – drobný panel s centrálním motivem světlého ptáka vyskládaného z opukových kostek (obr. 2). Poslední realizovanou mozaikou z přírodních materiálů byla stěna *Let ptáků* z roku 1979 vyskládaná ze štípaného kamene pro projekční středisko Závodů průmyslové automatizace v Jičíně.⁴

Monumentální realizace do architektury, na kterých Ludmila Jandová pracovala v 70. letech 20. století, byly zhotoveny buď ve sgrafitu (*První let* pro MŠ v Dašicích u Pardubic, 1975), nebo vyskládané ze sintrované stavební mozaiky. Materiál měl podobu plochých kostek o velikosti cca 2 × 2 cm, většinou se sraženými hranami. V Jabloneckých sklárnách se vyráběla jen omezená škála barev, které musely být přizpůsobeny už samotné návrhy. Ludmila Jandová sintrované kostky dále neštípala, ale používala v celku, takže byla omezena i jejich čtvercovým tvarem. Výsledné kompozice jsou jednoduché a silně graficky stylizované, což je patrné zvláště u figurálních výjevů nebo krajin. Zjednodušení motivů přinášel i fakt, že většina z nich byla určena pro výzdobu prostor základních a mateřských škol.⁵ Autorčinu zkušenost a schopnost ztvárnit větší plochy můžeme ocenit spíše na jejich geometrických kompozicích⁶ nebo na ojedinělém experimentu s plas-

tickou mozaikou *Ptáci* na vzdouvající se ploše zdobící trafostanici na sídlišti Karlovina v Pardubicích.⁷

V rámci řešení projektu NAKI *Restaurování mozaik tzv. české mozaikářské školy ze skla a kamene* jsme věnovali pozornost jedné z nejstarších mozaik Ludmily Jandové. Konkrétně se jednalo o mozaiku situovanou na soukromém domě v Litomyšli. Restaurátorský průzkum díla a návrh na restaurování vznikly v roce 2016 a sledovaly také problematiku obnovy autorské mozaiky a používaných přírodních materiálů, především opuky, která vytváří pozoruhodné struktury, ale snadno degraduje. V závěrečné fázi byl vypracován restaurátorský záměr na obnovu díla, protože blízký restaurátorský zásah je pro budoucí zachování díla nezbytný.

Mozaika Ptačí rodina

Stojatě obdélná mozaiková kompozice *Ptačí rodina* z roku 1969, o rozměrech 99 × 204 cm, zdobí fasádu bytového domu čp. 913 v Lidické ulici v Litomyšli (obr. 3 a 4). Její původní umístění na západním průčelí dokumentuje několik historických snímků (obr. 5 a 6).⁸ Panel byl tehdy na fasádě pouze zavěšen, později (v 70. letech) musel být při rozšíření domu o západní přístavek přesunut na jiné místo. Nově byl osazen na severní stěnu přístavku. Panel byl mírně zapuštěn pod úroveň povrchu fasády, přesný způsob jeho osazení ale zatím nebyl určen. V současnosti je adjustován v 15 cm hlubokém výklenku, který vznikl po zateplení stavby a je na spodní hraně opatřen plechovým parapetem.

■ Poznámky

4 Mozaika zanikla při nedávné přestavbě budovy (ul. Ruská, Jičín). Za informace a zprostředkování historických snímků mozaiky děkujeme Hynku Zlatníkovi. Srov. *Spolu-práce výtvarníka s architektem, přehled prací za rok 1979*, Praha 1979, s. 91.

5 MŠ Dašice u Pardubic – 4 mozaiky na téma ročních ob-

3

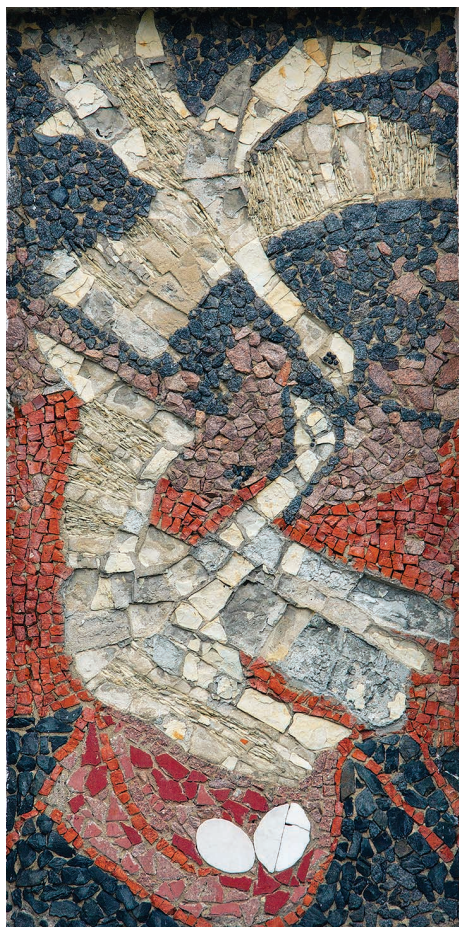
4

dobí (1975), *První let* MŠ Chrudim (1980), tamtéž v interiéru *Houpačka* a *Pouštění draků* (1981), *Ptačí hejna* na fasádě ZŠ v Nasavrkách (1982), *Česká vesnice* v jídelně ZŠ v Jablonném nad Orlicí (1975–1976), *Česká vesnice* pro čekárnu autobusového nádraží ve Svitavách (po roce 1978), *Řeka květů* pro nákupní středisko v Litomyšli (1978), *Vily* pro MŠ v Jablonném nad Orlicí (1983), *Podzim* pro Kulturní dům v Ústí nad Orlicí (1984).

6 *Zrcadlení* – abstraktní kompozice pro podnikovou saunu Závodů průmyslové automatizace Jičín (1979), *Geometrický motiv* pro učiliště Tesly Pardubice (1987).

7 Mozaika je datovaná do roku 1979 – srov. *Topografický výzkum exteriérových skleněných mozaik v ČR – odborná mapa se zaměřením na jejich výskyt a poškození*, FCHT VŠCHT Praha, Praha 2015, dostupné online <http://mozaika.vscht.cz/data/pakpu003.html>, vyhledáno 20. 3. 2017.

8 Archiv vlastníka mozaiky.

5

Obr. 5. Celkový pohled na mozaiku Ptačí rodina, 1969.
Foto: David Svoboda, 2016.

Mozaiková kompozice představuje dva stylizované světlé ptáky s dlouhými krky a roztaženými křídly. Na spodním okraji výjevu je na černém pozadí umístěno nepravidelné světlé hnízdo, ve kterém jsou uložena dvě velká bílá vejce. Ta svými křídly chrání spodní pták natahující krk ke svému partnerovi přilétajícímu shora. Abstraktní pozadí výjevu tvoří nepravidelné barevné plochy. Obraz je blízký grafické tvorbě Ludmily Jandové, která se motivem ptačích hnízd, rodin a hejn v 60. letech intenzivně zabývala. V technice kresby, linorytu či suché jehly vytvořila dokonce několik nápadně blízkých kompozic.⁹

Restaurátorský průzkum in situ

Mozaika byla provedena z kostek nepravidelných tvarů vytvořených z různých druhů materiálů. Světla těla obou pláků jsou komponována z opuky. Ta je do osazovací malty kladena buď naplocho, nebo v tenkých plátech o síle několika milimetrů v kolmém směru (obr. 7). Kostky osazené na kolmo se vyskytují především v oblasti křídel, kde měly strukturou evokovat

perutě. Oči obou ptáků tvoří černé korálky, hnízdo je vyskládané z kusů cihel a úlomků omítky se světlým a tmavým červenorůžovým nátěrem (obr. 8). Úlomky omítky jsou v ložné maltě mozaiky většinou uloženy naplocho s červenorůžovou povrchovou úpravou na pohledové straně, ale také na kolmo, takže nátěr není při čelním pohledu vidět. Dvě bílá vejce jsou zhotovena ze světlého mramoru a nepravidelné barevné pásy pozadí jsou tvořeny šedočerným a načervenalým granitoidem, cihlami a černou metamorfovanou horninou.

Mozaikový obraz byl vyskládán *alla prima*, tj. lícem nahoru, do osazovací malty na bázi cementu. Z fotografií dokumentujících osazování je zřejmé, že nosičem díla je transportovatelný panel, který vznikl v dílně autorky a následně byl jako celek zavěšen na fasádu (obr. 5).¹⁰ Ze snímků ale nevyplývá, jakým způsobem byl nosný panel zhotoven ani jak byl uchycen.

Součástí díla jsou tři typy malty na bázi cementu, použité jako osazovací materiál mozaikových kostek. Největší podíl má osazovací malta šedookrové barevnosti s patrnými zrny písku. Dále je na mozaice použita teplejší šedá cementová a jemnozrná studená šedá cementová malta. Vzhledem k tomu, že dílo nebylo dle vlastníků v minulosti nikdy opravováno, lze předpokládat, že se jedná o tvůrčí postupy či dobové výsprávky samotné autorky. Lokálně se na mozaice vyskytuje i světle okrový (pravděpodobně polymerní) materiál, který strukturálně pojí odlupující se opuku. Ten je možné na základě použitého materiálu považovat za druhotný.

Povrch mozaiky není významněji znečištěn, nachází se zde pouze jemný depozit usazených částic. Nejdegradovanější je opuka – kameny jsou na mnoha místech zvětralé, což se projevuje rozdělováním hmoty na hranici sedimentárních vrstev a jejím následným odrolením či odlupováním. Tento problém je častější u kamenů, které mají sedimentární vrstvy orientovány rovnoběžně s maltovým ložem. Lokálně jsou opukové kameny uvolněné od podkladu a na mnohých místech zcela scházejí. V takových částech dochází také ke zvětrání a degradaci osazovací malty. Ztráta kostek z dalších materiálů je minimální a projevuje se jen lokálně, bez většího vlivu na celkové vzezření díla.

Dalším poškozením jsou praskliny osazovací malty ve spárách, a to zejména na levém a pravém okraji výjevu. V okolí prasklin jsme předpokládali také výskyt dutin, jejichž přítomnost byla potvrzena perkusní metodou (tj. poklepem). Při provedení hloubkového vrtu v okolí pravé praskliny bylo zjištěno, že dutiny jsou způsobeny ztrátou adheze podkladové malty k nosnému panelu. V centrální části mozaiky bylo při pozorování z bočního úhlu patrné vyboulení – poklepem zde byla hloubková dutina zaznamenána, hloubkový vrt ji ale nepotvrdil, takže se můžeme domnívat, že ke ztrátě

tě adheze nedošlo mezi podkladovou maltou a nosným panelem, ale až v oblasti za panelem s mozaikou.

Chemicko-technologický průzkum a petrologické vyhodnocení použitých materiálů

Pro chemicko-technologický průzkum¹¹ bylo odebráno celkem devět kusových vzorků za účelem materiálového rozboru a průzkumu stratigrafie vrstev. Byly odebrány vzorky ze tří typů mozaikových kostek – cihly, opuky a omítky opatřené červenorůžovým nátěrem; dále tři vzorky osazovacího lože – z nejčastější šedookrové cementové malty a z obou doplňkových šedých cementových malt. Poslední dva kusové vzorky pocházejí z převažující osazovací malty – slouží k určení granulometrie – a z jedné z menšinových malt ze spodního okraje díla, kde byl viditelný bílý povrchový povlak. Ke stanovení obsahu vodorozpuštěných solí bylo odebráno pět vzorků vrtné moučky získané ze dvou hloubkových vrtů do malt a jeden úlomek opuky. Vrty se nacházely ve výšce 7 a 82 cm od spodního okraje panelu a jejich hloubka se pohybovala od 0 do 3 cm.

Chemicko-technologický průzkum odebraných vzorků z mozaikových kostek potvrdil jejich předpokládané materiálové složení: prvním je cihla, druhým sedimentární hornina obsahující uhlíkatý vápenatý, silikátové složky a vápenné fosilie (předpokládaná opuka) a třetím úlomek omítky s červenorůžovými povrchovými úpravami, které byly nanášeny na nezatvrdlou podkladovou maltu a částečně se s ní mísí. K přípravě této malty byl použit křemičitý písek a cement, zřejmě portlandský. Portlandský cement byl analyzován i v červenorůžových povrchových úpravách probarvených železitou červení. V případě sedimentární horniny byla zaznamenána rozdílná barevnost povrchu a vnitřní hmoty horniny. Povrch se vyznačuje výraznou okrovou barevností, zatímco vnitřní hmota je šedá. Jako možná příčina změny barevnosti povrchu bylo vyhodnoceno vyplavování šedé složky srážkovou vodou.¹²

Rovněž bylo chemicko-technologickým průzkumem potvrzeno, že všechny osazovací malty jsou zhotoveny

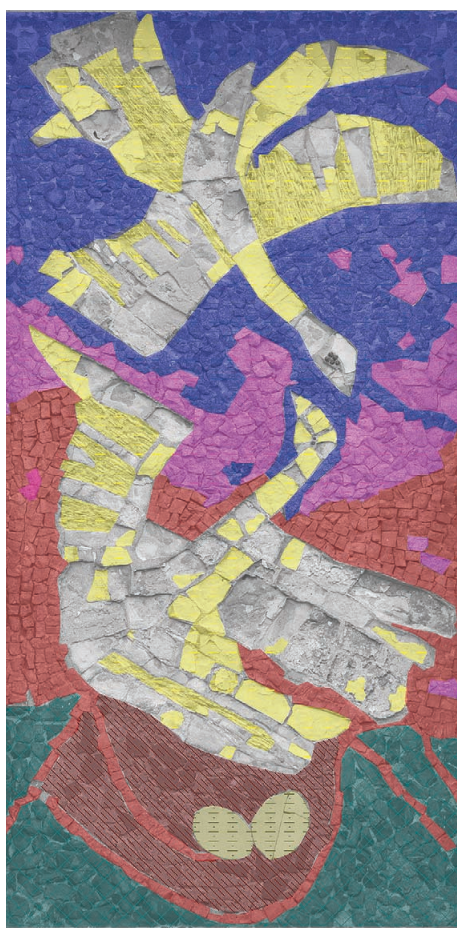
■ Poznámky

⁹ <http://sbirky.whitegallery.cz/sbirky.php?akce=detail&str=446&linkid=753f515658ddf5a403da8>; <http://sbirky.whitegallery.cz/sbirky.php?akce=detail&str=463&linkid=753f515658ddf5a403da8>; <http://sbirky.whitegallery.cz/sbirky.php?akce=detail&poradi=118&id=1243&linkid=753f515658ddf5a403da8>; vyhledáno 20. 3. 2017.

¹⁰ Tato informace byla potvrzena i vlastníkem mozaiky.

¹¹ Petra Lesniaková, *Chemicko-technologický průzkum exteriérové mozaiky: Ludmila Jandová – Ptačí rodina, Lito-myšl* (nepublikovaný rukopis), Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování Univerzity Pardubice.

¹² Ibidem, s. 5–9.

	Celek	1.939 m²	100.0%
	Vápenatý prchovec (opuka)	0.294 m²	15.2%
	Granitoid šedočerné barvy	0.391 m²	20.2%
	Granitoid načervenalé barvy	0.171 m²	8.8%
	Černá metamorfovaná hornina	0.197 m²	10.2%
	Mramor	0.024 m²	1.2%
	Pálená cihla	0.260 m²	13.4%
	Úlomky omítky s červeno-růžovým nátěrem	0.135 m²	7.0%

6

na bázi cementu. U nejčastěji se vyskytující šedookrové lze předpokládat použití struskoportlandského cementu. Jako plnivo byl použit křemičitý písek okrové barevnosti obsahující zrna frakce do 2 mm. Přítomnost vzdušného vápna nelze vyloučit, avšak nebyly zaznamenány vápenné pojivové částice, které by tuto pojivovou složku potvrzovaly. Další dvě malty, které jsou na mozaice zastoupeny v menší míře, mají následující materiálové složení. První, teplejší šedá (okrová) malta, pravděpodobně na bázi struskoport-

	Celek	1.939 m²	100.0%
	Ztráta mozaikových kostek	0.380 m²	19.6%
	Odlupující se opuka	0.111 m²	5.7%
	Dutiny	0.769 m²	39.7%
	Trhliny	3.916 m	-

7

landského cementu, je plněna křemičitým pískem o velikosti zrn do 0,5 mm. Druhá, studenější šedá malta, zřejmě na bázi portlandského cementu, je výrazně jemnější než v předchozím případě. Prakticky neobsahuje plnivo s velikostí zrn větší než 0,063 mm.¹³

V případě bílého povlaku nacházejícího se na povrchu druhotné šedé malty s cementem bylo chemicko-technologickým průzkumem prokázáno, že povlak je složen zejména z vápníku. S největší pravděpodob-

Obr. 6. Grafický záznam použitých mozaikových kostek. Zpracoval: David Svoboda, 2016.

Obr. 7. Grafický záznam dokumentující jednotlivá poškození mozaiky. Zpracoval: David Svoboda, 2016.

ností se tedy jedná o vápenný výluh.¹⁴ Z průzkumu obsahu vodorozpustných solí vyplývá velmi vysoká koncentrace síranů do hloubky 1 cm ve výšce 7 cm (vrt V1) a do hloubky 2 cm ve výšce 82 cm (vrt V2). Koncentrace dusičnanů a chloridů je z hlediska možnosti koroze materiálů nízká. Ve vzorku opuky byly zjištěny zanedbatelné koncentrace vodorozpustných solí.¹⁵

Pro přesnější zařazení použitých hornin do petrologického systému bylo provedeno odborné petrologické posouzení kamenných mozaikových kostek.¹⁶ Materiál použitý výhradně ke zhotovení ptačích těl byl identifikován jako vápenatý prchovec („opuka“ – kalovec). U načervenalých a šedočerných kamenů se zrnitou strukturou (0,3–3,0 mm) jde o magmatické granitoidní horniny, nejspíše výběr z drčeného kameniva některého ze „žulových“ lomů v regionu. Materiál by mohl pocházet z místních lomů Černá skála u Potštejna nebo Litice (načervenalá varianta), případně z lomu Budislav, kde se tato hornina vyskytuje v mnoha barevných variantách¹⁷ a který leží ve vzdálenosti asi jen 10 km od Osíku, kde Ludmila Jandová žila a tvořila. Dvě vejce v ptačím hnízdě jsou zhotovena z krystalického vápence – mramoru. Jednobarevné černé kameny v okolí hnízda jsou obtížně identifikovatelné a bez odebrání vzorku pro mikroskopické vyhodnocení nelze jednoznačně určit, zda se jedná o amfibolit (například z lomu Markovice), amfibolovou břidlici nebo lydit z vodních toků v okolí Luže (lomy Krounka či Žejbro).¹⁸

Restaurátorský záměr

Vzhledem k charakteristickému poškození mozaiky v podobě rozpadu až úplné ztráty přibližně dvou třetin opukových kamenů představuje klíčový bod restaurátorského záměru otázka estetické prezentace díla a míra doplnění scházejících, případně výměna degra-

■ Poznámky

¹³ Ibidem, s. 10–22.

¹⁴ Ibidem, s. 19–20.

¹⁵ Ibidem, s. 3.

¹⁶ Zdeněk Štaffen, *Petrologické vyhodnocení hornin použitých na mozaice L. Jandové „Ptačí rodina“ na severní fasádě přístavku v Litomyšli, Lidické č. 913* (nepublikovaný rukopis, Fakulta restaurování Univerzity Pardubice), Choceň 2016.

¹⁷ Ibidem, s. 2.

¹⁸ Ibidem, s. 3.

8

Obr. 8. Současné umístění mozaiky na severní fasádě západního přístavku činžovního domu na ulici Lidická v Litomyšli. Foto: David Svoboda, 2016.

Obr. 9. Detail střední části mozaiky, pravé křídlo ptáka přilétajícího shora; snímek dokumentující použité materiály (šedočernou granitoidní horninu a opuku) a poškození opukových kamenů kladených do osazovací malty na plochu ve formě rozvrstvení, odlupování až úplné ztráty mozaikových kostek. Foto: David Svoboda, 2016.

Obr. 10. Detail spodní části mozaiky; snímek dokumentující část hnízda vytvořeného z kusů cihel a úlomků omítky se světlým a tmavým červenorůžovým nátěrem, vejce ze světlého mramoru a okolí hnízda vyskládané z černé metamorfované horniny. Foto: David Svoboda, 2016.

dovaných mozaikových kostek.

Při úvahách nad restaurováním díla bylo zvažováno několik variant zásahu. Nejméně intervenční je provedení minimálního zásahu v podobě konzervace a zajištění díla, při kterém nedojde k doplnění ani výměně žádných mozaikových kostek. Zůstala by tak zachována autentická podoba díla přiznávající přirozený degradační proces použitého opukového materiálu. Další varianty obnášejí doplnění, případně nahrazení degradovaných opuk vizuálně podobným, ale stabilnějším kamenem. Jako nejvhodnější se pro tento účel jeví kvalitní opuka bělohorského souvrství těžená v lomu Přibylův u Skutče. Tento materiál je dostatečně pevný a odolný a lze jej snadno sekat. Doplnění díla je možné provést dvěma způsoby. Buď budou doplněny pouze zcela chybějící opukové kameny, nebo bude provedeno i lokální výměna nejvíce degradovaných kamenů

9

10

dena i lokální výměna nejvíce degradovaných kamenů uložených v osazovací omítce tím způsobem, že jejich sedimentární vrstvy jsou rovnoběžné s maltovým ložem. Výměna neproběhne u kamenů posazených do maltového lože na kolmo. Důvodem pro jejich zachování je podstatně lepší stav a fakt, že jejich skladba dokumentuje autorčin rukopis, který by bylo při přeskládání velmi obtížné napodobit.

V rámci zásad preventivní konzervace by zároveň bylo vhodné eliminovat negativní působení klimatických vlivů na citlivý mozaikový materiál, především na opuku. Je proto třeba upravit spád spodního plechového parapetu, aby se dešťová voda a sníh nezadržovaly na místě. Vhodné by bylo také vytvoření ochranné stříšky, která by zabránila stékání vody do reliéfu mozaiky.

Další postup obnovy díla bude zvolen na základě konsensu restaurátora a majitele artefaktu. Je však nutné klást důraz na rychlé započetí prací, protože kompozice *Ptačí rodina* ve velkých plochách opukových kamenů silně degraduje a struktura mozaikového reliéfu se výrazně odklání od původního záměru autorky a autentické podoby jejího díla.

Článek je výstupem projektu NAKI Restaurování mozaik tzv. české mozaikářské školy ze skla a kamene.

Barbora VAŘEJKOVÁ; Jan VOJTĚCHOVSKÝ; David SVOBODA; Adéla ŠKRABALOVÁ; Vladislava ŘÍHOVÁ

„Ústí – město mozaik“ aneb Ztráta respektu k exkluzivním mozaikovým dílům

Užití přívlastku „město mozaik“ pro Ústí nad Labem nevychází z žádné poměrové studie dokládající zjištění, že by se v severočeské metropoli nacházela větší koncentrace mozaikových realizací ve veřejném prostoru, než je tomu jinde. Odráží ovšem fakt, že se tu skutečně nachází velké množství mozaik v architektuře včetně té největší v ČR a jedné z největších v Evropě v podobě díla Miroslava Houry z roku 1985 *Historie Severočeského kraje* se 450 metry čtverečními pokryté plochy.¹ Žel namísto toho, aby tato skutečnost vedla k úctě vůči této výtvarné mimořádnosti města, spíše přispívá ke snižování respektu k jinde značně ceněným uměleckým dílům. Vliv má také obecné a často nelogické odsuzování mozaik jako uměleckého projevu éry socialismu, ve které naprostá většina těchto realizací vznikla.² Většinou naštěstí zatím stačí v pravý čas odborný apel směrem k investorovi a negativní přístup se daří zvrátit. Za posledních deset let se takto podařilo zachránit několik velkoplošných mozaik a díky medializaci problému postupně znovu budovat respekt k muzivnímu umění.

Například rekonstrukce hlavního nádraží v Ústí nad Labem v letech 2011 a 2012 zásadně modernizovala odbavovací halu, postavenou v roce 1950 s využitím trosk rozbombardované historické nádražní budovy.³ Autor článku dostal jako historik Muzea města Ústí nad Labem zaměřující se na ochranu architektonického dědictví upozornění, že projekt nepočítá se zachováním velkoplošné mozaiky s motivy typických profesí severočeského kraje a stylizovanými znaky Českoslo-

■ Poznámky

1 Martin Krsek, *60 ústeckých NEJ...*, Ústí nad Labem 2007, s. 69.

2 Díla z období po 2. světové válce včetně mozaik dokumentuje Veronika Synková, *Užití umění v architektuře města Ústí nad Labem v letech 1945–1989* (diplomní práce), FF UJEP, Ústí nad Labem 2006. Z období před rokem 1945 se na Ústecku dochovaly mozaiky jen vzácně a často v torzálním stavu. V architektuře jde například o interiérovou mozaiku s květinovými motivy ze správné budovy Schichtových závodů z roku 1911, dále mozaiku ze Schichtovy hrobky na střežkovském hřbitově z roku 1912 (dochované části naznačují jednobarevnou zlatou plochu) či mozaiku s motivem rakouského orla z jubilejního pomníku bitvy u Chlumce v Chlumci z roku 1913 od architekta Julia Schmiedla.

3 Janny Vorlíček, Poslední část rekonstrukce hlavního nádraží začíná, *Ústecký deník* 17. 12. 2011 [online], http://ustecky.denik.cz/zpravy_region/20111216-wv-rekonstrukce-nadrazi-vizualizace.html, vyhledáno 5. 3. 2017.